

ve irşad görevini üslenmesini istemesi üzerine Mısır'a gelerek irşad, tedris ve muhtemelen bazı eserlerini telif çalışmasına başladığı anlaşılmaktadır. İkinci Hicaz seyahati ise bizzat kendisinin 1672'de gerçekleştirdiğini belirttiği hac seyahatidir ve meşhur eseri *İthâfû fuzalâ'î'l-beşer*'i bu seyahatten döndükten sonra yazmıştır.

İkinci hac dönüşünden sonra bir sahil kasabası olan İzbetülbirc'da yerleşen Bennâ, bir yandan Nakşibendî şeyhi olarak irşad görevine ağırlık verirken diğer yandan bilhassa kıraat ve hadis alanlarında pek çok talebe yetiştirdi.

Bennâ, üçüncü defa hac için gittiği Mekke'den Medine'ye dönüşünde hastalanarak 3 Muharrem 1117'de (27 Nisan 1705) vefat etti ve Bakî Mezarlığı'na defnedildi.

Eserleri. 1. *İthâfû fuzalâ'î'l-beşer fi (bi)l-kırâ'âtî'l-erba'ate 'aşer. Münthehe'l-emânî ve'l-meserrât fi 'ulûmî'l-kırâ'ât* adıyla da bilinen eser, Bennâ'nın ilm-i kırâat alanındaki üstünlüğünün açık belgesi niteliğinde olup meşhur on imamın kıraatlerine ilâve olarak İbn Muhay-sın, Yezîdî, Hasan-ı Basrî ve A'meş'in kıraatlerini de ihtiva etmektedir. Eserin giriş bölümünde on dört imamla râvileri ve tarikleri hakkında bilgi verilmiş, ayrıca Hz. Osman'ın mushaflarındaki yazı kaideleri, kıraat âdabı gibi konular üzerinde durulmuştur. Daha sonra kıraat usullerine geçilerek dil ve isnad açısından açıklamalar yapılmış, bundan sonra da teker teker sûreler ele alınarak kıraat farklılıkları izah edilmiştir. Eserde yeri geldikçe sûrelerdeki âyetlerin sayısından, âyetler içindeki resm-i hatla ilgili özelliklerden, farklı okuyuşların sebep olduğu mâna ayrılıklarından ve fikhî meselelerden de söz edilmiştir. Eser tek cilt halinde İstanbul'da (1285) ve Ali Muhammed ed-Dabbâ'nın tahkikiyle Kahire'de (1359), iki cilt olarak da Şâban Muhammed İsmâil'in tahkikiyle Beyrut'ta (1407/1987) basılmıştır. 2. *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Celâl el-Maḥallî 'ale'l-Varakât*. Usûl-i fıkha dair olan bu eser (bk. el-VARAKÂT). Kahire'de neşredilmiştir (1303, 1326, 1332). 3. *Beyânü's-şahîḥ ve'l-mu'cemed*. Yazma bir nüshası Patna'da Hudâbahş Kütüphanesi'ndedir (nr. 96, 9 varak). 4. *Habvetü's-selâm* (Dârü'l-kütübî'l-Misriyye, nr. 287). 5. *Manzûmetü yâ'âtî'l-izâfe* (Dârü'l-kütübî'l-Misriyye, nr. 292). 6. *eż-Zeḥâ'ir ve'l-mühimmât fimâ yecibül-îmânü bihi mine'l-mesmû'ât*. Kıyamet âlâmetlerine dairdir. 7. *Muḥtaşarü's-Sîreti'l-Halebiyye* (bk. İNSÂNÜ'L-UYÛN). 8.

es-Sırrü'l-müffiz fi'smihî te'âlâ 'azîz. 9. *Nuḥbetü'r-resâ'il ve bulḡatü'l-vesâ'il fi şerhi'l-ḥurûf ve'l-esmâ'* (Bennâ'nın diğer eserleri için bk. Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 454).

BİBLİYOGRAFYA:

Bennâ, *İthâfû fuzalâ'î'l-beşer* (nşr. Şâban Muhammed İsmâil), Beyrut 1407/1987, I, 63-65, 79-80; a.e., nâşirin mukaddimesi, I, 43-59; Muhibbî, *Hulâsatü'l-eser*, I, 346-347; Muhammed b. Tayyib el-Kâdirî, *Neşrû'l-mesânî* (nşr. Muhammed Haccî — Ahmed et-Tevfik), Rabat 1403/1982, II, 392-393; Cebertî, *'Acâ'ibü'l-âşâr*, I, 141-142; Serkîs, *Mu'cem*, I, 885; Brockelmann, *GAL*, II, 327; *Suppl.*, II, 454; *İzâhu'l-meknûn*, I, 20, 540; II, 571, 630; *Hedîyyetü'l-ârifîn*, I, 167-168; Ziriklî, *el-A'âm*, I, 299; Keh-hâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, II, 71; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 365; *el-Fihristü's-şâmil (maḥtûṭâtü't-tecvid)*, Amman 1986, II, 434; A. Jeffery, "al-Dimyâtî", *EL²* (İng.), II, 293.

TAYYAR ALTIKULAÇ

BENNÂ, Hasan b. Ahmed

(bk. HASAN el-BENNÂ).

BENNÂK

(بنك)

Osmanlılar'da
evli aile reislerinden alınan
şahıs vergisi.

Kelimenin menşei tam olarak bilinmemektedir. Benlek (بنلك), benlâk (بنلاك) ve bennâk (بنك) imlâsıyla yazılan kelimenin aslı hakkında değişik görüşler bulunmakla birlikte son zamanlarda yapılan bir araştırmada bunun Farsça asıllı olduğu, bil ve -nâk'ten türediği, Türkçe'ye önce belnâk şeklinde girdiği, daha sonra ses değişmesine (belnâk > benlâk > bennâk) uğradığı ve "toprağı belleyen, toprakla uğraşan" anlamına geldiği açıklanmaktadır (Bazin, XVI, 129-130). Gerçekten de Osmanlılar'da toprağı sürüp işleyebilecek güçte evli erkeklerden alınan bir vergi olması bu fikri destekler mahiyettedir.

Osmanlılar'da vergiye esas olan üni-teye "hâne" denirdi. Hâneyi ise evli olan aile reisi teşkil eder, eğer elinde çok az toprak varsa veya hiç toprağı yoksa bu gibi evli şahıslar bennâk kaydedilir ve belirli bir vergi öderlerdi. Tahrir defterlerinde "mücerred" olarak belirtilen bekârlar evlenince derhal bennâk olarak belirtilir, alınan vergi de bu yeni duruma göre ayarlanırdı. Bennâklar "ekinlü" ve "caba" olarak iki kategoriye ayrılırdı. Ekinlü bennâk, kanunnâmelere göre, elinde "nîm çift" yani yarım çiftlikten

daha az toprak bulunanları ifade ederdi. Bir çift veya çiftlik, iyi bir yer için altmış dönüm olduğuna göre bennâklerin elindeki toprak miktarı otuz dönümden daha azdı. Fakat bu ayırım toprakları verimli veya nüfusa göre işlenecek toprağı fazla olan bazı sancaklarda yapılmıyordu. XV. yüzyıla ait Aydın tahrir defterlerinde bennâk yerine "çiftli kara" ve "caba kara" tabirleri kullanılmıştı (BA, TD, nr. m. 1/1; BA, MAD, nr. 232). XVI. yüzyıla ait defterlerde "kara", bekâr nüfusu ifade eden mücerred ile birleştirilmiş, evliler ise bennâk adı altında kaydedilmişti (BA, TD, nr. 148). İşleyecek toprağı bulunmayan caba bennâklar genellikle başkalarının toprağında toprak işçiliği yapırlar veya sipahiden tapusuz olarak aldıkları küçük toprakları işler ve karşılığında dönüm resmi verirlerdi. XV. yüzyıla ait Ankara defterinde "caba bennâk" yerine "cebelü bennâk" tabiri kullanılmıştır. Muhtemelen bunlar, sipahinin sefere götürmekle yükümlü olduğu timarı toprağındaki cebelü adı verilen askerlerin esasını teşkil etmekte idiler (BA, MAD, nr. 9). Karaman kanununda ise caba, babasının yanında çalışan evlenmemiş reşid şahısları göstermekte ve "kara" karşılığı kullanılmıyordu.

Bennâk kayıtlı olanlar ister ekinlü olsun ister caba olsun, timar sahibine bağlı *raiyyet** statüsünde idiler ve vergilerini de ilgili timar sahibine vermekteydiler. Ancak bu, timar sahibine tam bir bağıllık mecburiyetini göstermezdi. Zira bunlar şahsî vergilerini, yani bennâk vergilerini defterde yazıldıkları yerin sipahisine ödedikten sonra bir başka sipahinin toprağında da çalışabilirlerdi. Dolayısıyla bennâk resmi tam mânâsıyla bir şahsî vergi, raiyyet vergisi olma özelliği taşımıyordu. Bazı kanunnâmelerde ise bu vergi "baş hakkı" olarak belirtilmektedir. Hiç toprağı bulunmayan evli şahıslardan vergi alınması bu kaydı doğrular. Defterlerde mücerred kayıtlı olup 6 akçe vergi veren bekârlar evlendikleri takdirde derhal bennâk yazılırlar ve bu yeni durumun gerektirdiği vergiyi öderlerdi. Boşanma durumunda bunlar yeniden mücerred olarak belirtilirdi. İslâmiyet'i kabul eden bir gayri müslim ise eskiden ödediği ispenç yerine bennâk resmi ödemekle yükümlü tutulurdu.

Bennâk kayıtlı raiyyet toprağına sahip olması halinde hem bennâk resmini hem de toprağın ve yetiştirdiği mahsulün öşürünü ödemekle mükellefti. Elindeki toprak miktarı bütün çift veya yarım çift olursa bir sonraki tahrir kadar bennâk

resmini toprağa ait vergilerle birlikte vermeye devam ederdi. Tahrir yapılip toprak kendi üzerine kaydedilirse o vakit bennâk resmi ödemekten kurtulur, çift veya nîm çift resmini, yetiştirdiği mahsulün öşürünü verirdi. Toprağı olmayan konar göçer yörüklerin evli olanları da bennâk kaydı ile belirtilir, bunlardan da takdir edildiği miktarda bennâk resmi alınır. Öte yandan herhangi bir âfet sebebiyle çiftini bırakmak zorunda kalan rayıyetin yeri sipahi tarafından bir başkasına verildiğinde ondan sadece bennâk resmi istenirdi.

Fâtih kanununa göre bennâk resmi üç hizmet karşılığı bir vergi sayıldığı için 6 veya 9 akçe idi. Şüphesiz 6 akçe caba, 9 akçe ise ekinli bennâk için takdir edilmişti. Ancak bu üç hizmetin neler olduğu konusunda bir açıklık yoktur. Bennâk resmi her yerde aynı değildi ve ayrıca asırlara göre de bazı farklılıklar göstermekteydi. Bolu kanununa göre caba bennâk 6 akçe, çiftli bennâk 12 akçe verirdi. Ordu yöresinde XV. yüzyılın ikinci yarısında, eş anlamda kullanılan ekinli ile bennâkten 13 akçe, cabadan ise 8 akçe alınır. XVI. yüzyılda ekinli bennâkten alınan vergi 18'e, cabadan alınan vergi 13 akçeye yükselmışti. Paşa livâsında 1455'te bennâk resmi 10 akçeydi. XV ve XVI. yüzyıllarda Batı Anadolu ve Trakya kesiminde genellikle caba bennâkten 9 akçe, ekinliden 12 akçe alınıyordu. Fakat bazı sancaklarda bu ayırım mevcut olmayıp bennâk resmi 12 akçe idi. Orta ve doğu bölgelerindeki sancaklarda ise caba için 12-15 akçe, ekinli için 18 akçe takdir edilmişti. XVIII. yüzyılda bu vergi caba için 12, ekinli için 18 akçe idi.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. m. 1/1, 23, 148, 165; BA, MAD, nr. 9, 14, 232, 241; *Kânûnnâme-i Âl-i Osmani* (TOEM ilâvesi), İstanbul 1329, s. 16, 29; Barkan, *Kanunlar*, s. 2, 8, 9, 22, 29, 33-36, 48, 63, 66, 132, 158-159, 174, 176, 181, 188, 193, 196, 198, 216, 238, 253, 326-327, 333, 390; Hadıye Tuncer, *Osmanlı İmparatorluğunda Toprak Hukuku*, Ankara 1962, s. 259, 282, 406, 458, 472, 484-485, 507; *Code de Lois coutumières de Mehmed II; Kitâb-ı qavânîn-i 'Osmani* (nşr. N. Beldiceanu), Wiesbaden 1967, vr. 14^a, 25^{a-b}; N. Beldiceanu — I. Beldiceanu — Steinhilber, *Recherches sur la province de Qaraman au XVIe siècle*, Leiden 1968, s. 46; M. A. Cook, *Population Pressure in Rural Anatolia (1450-1600)*, Oxford 1972, s. 61, 66, 69-70; Bahaeddin Yediyıldız, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi (1455-1613)*, Ankara 1985, s. 74-75, 150; "Osmanlı Kanûnnâmeleri", *MTM*, 1/1 (1331), s. 110-111; Halil İnalıcık, "Osmanlılarda Raiyyet Rûsûmu", *TTK Belleten*, XXIII/92 (1959), s. 585-592; a.mlf., "Bennâk", *Eİ²* (İng.), I, 1169; Louis Bazin, "Note Sur Bellâk / Benlâk / Bennâk", *Turcica*, XVI, Paris 1984, s. 129-130.

FERİDUN EMECEN

BENNÂNÎ

(البنانى)

Ebü Abdillâh Muhammed
b. Abdisselâm b. Hamdûn el-Bennânî
(ö. 1163/1750)

Muhaddis ve fakih.

Fas'ta doğdu. Başta Hicaz bölgesi olmak üzere çeşitli ilim ve kültür merkezlerini dolaşarak tahsilini tamamladı. Hocaları arasında Abdülkâdir el-Fâsî'nin iki oğlu Muhammed ve Abdurrahman ile İbnü'l-Hâc Ahmed b. Arabî de bulunmaktadı. Daha sonra ülkesine dönerek Karaviyyin Medresesi'nde hocalık yapmaya başladı. *Şaḥîḥ-i Buḥârî* derslerinin yanı sıra Arap dili ve edebiyatına duyduğu yakın ilgi sebebiyle *Muḥtaṣaru Ḥalîl* adlı eseri her yıl okuturdu. Memleketinde çıkan siyasî kargaşa sebebiyle 1150 (1737) yılında Tıtvân'a gitti. Burada altı yıl boyunca tefsir, hadis ve gramer dersleri verdi. Sonra tekrar Fas'a döndü. 16 Zilkade 1163'te (17 Ekim 1750) hayli ileri bir yaşta iken Fas'ta vefat etti.

Eserleri. 1. *Me'âni'l-vefâ' bi-me'âni'l-İktifâ'*. Kelâî'nin (ö. 634/1237) *el-İktifâ' fi meḡâzî Resûlillâh ve ş-şelâseti'l-hulefâ'* adlı kitabının şerhi olup bu eseri hocası Muhammed b. Abdülkâdir el-Fâsî'nin isteği üzerine yazmaya başlamış, ancak tamamlamaya ömrü kâfi gelmemiştir. Eserin altı cilt olduğu kaydedilmektedir. 2. *Kitâb fi feẓâ'ili'l-Haremeyn*. Haccın önemi ve ifa şekli ile Mekte ve Medine'nin sınırları gibi konulardan bahsetmekte, ayrıca hacda birbirleriyle karşılaşan İslâm âlimlerinden söz etmektedir.

Bennânî'nin bunlardan başka *el-Ecvi betül-Bennâniyye 'ani'l-es'ileti'l-Mıṣriyye*, *Şerḥu'l-Hizbi'l-kebîr*, *Şerḥu Lâmiyyeti'z-Zekḳâk* (ahkâma dair), *İhtisârü Şerḥi's-Şifâ'* ile hocası İbnü'l-Hâc hakkında kaleme aldığı *Fehrese* adlı eserleri vardır. Yarım kalmış bazı çalışmalarının bulunduğu da kaynaklarda zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâdirî, *Neşrû'l-meşânî*, IV, 80-81; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-feḥâris*, I, 224-227; *Heḍiyetü'l-ârifîn*, II, 327; *İẓâḥu'l-meknûn*, II, 52, 163; Mahlûf, *Şeceretü'n-nürî*, I, 353; Kehâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, X, 168; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 686; Muhammed Dâvûd, *Târîḥu Tıtvân*, Tıtvân 1377/1957, III, 142-147; J. Schacht, "Bennânî", *Eİ²* (Fr.), I, 1050-1051.

M. YAŞAR KANDEMİR

BENNIGSEN, Alexandre

(1913-1988)

Şarkiyatçı ve Türkolog.

St. Petersburg'da (Leningrad) Baltık asıllı bir Alman ailesinden dünyaya geldi. Rus çarının atlı muhafız birliğinde albay olan babası, 1917 Ekiminde Bolşevikler'in iktidarı ele geçirmeleriyle patlak veren iç savaşın ikinci yılında karısı ile oğlu Alexandre'ı İstanbul'a getirip yerleştirdi ve kendisi tekrar birliğine döndü. Ancak Kızılar'ın galibiyeti üzerine o da İstanbul'a geldi. Bir süre sonra 1922'de aile büyüklüğünün bulunduğu, o dönemde henüz bağımsız olan Estonya'nın başşehri Tallin'e göç ettiler ve iki yıl burada kaldıktan sonra 1924'te Paris'e giderek oraya yerleştiler.

1930'lu yıllarda Ecole des Hautes Commerciales'ı bitiren Bennigsen, subaylık mesleğinin dışında Moğol dili ve edebiyatı ile ilgilenen babasının tesiri altında kalarak muhasebeci veya iş adamı olmak yerine Doğu dilleri üzerine çalışmaya karar verdi ve Ecole des Langues Orientales'a kaydoldu. Bundan sonra da babasının asıl mesleğine dönüp Saumur'daki Fransız süvari okuluna girdi ve II. Dünya Savaşı'nda Almanlar'a karşı genç bir teğmen olarak mücadeleye katıldı. Fransa'nın mağlûbiyeti üzerine yer altı teşkilâtına kaydoldu ve burada yüzbaşı rütbesiyle Fransa'nın kurtuluşuna kadar Almanlar'a karşı verilen mücadelede tehlikeli görevler üstlendi.

1940'ta evlenen Bennigsen'in bu evlilikten dört çocuğu oldu. Bunlardan baba mesleğini seçen Marie (Broxup), bugün merkezi Londra'da bulunan Society for Central Asian Studies'in başkanıdır ve bir hayli önemli neşriyatı yönetmektedir. Diğer bir kızı Fanny (Bryan)

Alexandre
Bennigsen